

Kapittel 4
Tekstutdrag fra *Vildanden*

VEDLEGG 14: ROLLELISTEN

Grosserer Werle, verkseier etc.
Gregers Werle, hans sønn
Gamle Ekdal, tidligere løytnant
Hjalmar Ekdal, den gamles sønn, fotograf
Gina Ekdal, Hjalmars hustru
Hedvig Ekdal, deres datter
Kammerherrer
Fru Sørby, grossererens husbestyrerinne
Relling, lege
Molvik, tidligere teolog
Gråberg, bokholder
Pettersen, grossererens tjener
Jensen, leietjener

VEDLEGG 15: UTDRAG AV SAMTALE MELLOM HJALMAR OG ULIKE ROLLEFIGURER

Fra 1. akt. Hjalmar og Gregers

Hjalmar: Nå, så syntes jeg det var best ó sånn med et rykk, ser du ó å komme ut av alle gamle forhold og forbindelser. Det var især din far som rådet meg til det; og han tok seg så hjelpsomt av meg ó

Gregers: Gjorde far?

Hjalmar: Ja, du vet da vel det? Hvor skulle jeg ta pengene fra til å lære fotograferingen og til å innrette et atelier og etablere meg? Det koster det, kan du tro.

Gregers: Og alt det har far kostet?

Hjalmar: Ja, vet du ikke det? Jeg forsto ham så at han hadde skrevet det til deg.

Gregers: Ikke et ord om at det var ham. Vi har aldri vekslet annet enn forretningsbreve. Så det var altså far ó !

Hjalmar: Ja, det var det riktignok. Han har aldri villet at folk skulle få vite det; men ham var det. Og ham var det jo også som satte meg i stand til å gifte meg. Eller ó vet du ikke det heller?

Gregers: Nei, det visste jeg nok ikke. ó Men dette her viser jo nesten hjertelag; et slags samvittighet ó

Fra 3. akt: Hjalmar og Ekdal

Hjalmar: (sitter en stund og pensler på fotografiet; det går tregt og med ulyst)
Ekdal: (kikker inn, ser rundt om i atelieret og sier dempet): Har du det travelt, du?
Hjalmar: Ja, jeg sitter jo her og strever med disse bildene ó
Ekdal: Ja, ja, gud bevar's ó når du har det så travelt, så ó. Hm !
(går inn igjen; døren blir stående åpen)
Hjalmar: (fortsetter en stund i taushet; derpå legger han penselen fra seg og går hen til døren) Har du det travelt, far?
Ekdal: (brummer innenfor) Når du har det travelt, så har jeg det også travelt. Hm!
Hjalmar: Ja, ja da. (gå til sitt arbeide igjen.)
Ekdal: (litt efter, kommer atter frem i døren) Hm; ser du, Hjalmar; så svært travelt har jeg det jo ikke.

Fra 3. akt: Hjalmar og Hedvig

Hedvig: (går hen til ham). La meg få penselen, far; jeg kan nok.
Hjalmar: Å snakk; du bare forderver øynene med det.
Hedvig: Langt ifra. Kom her med penselen.
Hjalmar: (reiser seg). Ja, det ville jo ikke vare mer enn et minutt eller to.
Hedvig: Pytt, hva skulle det så gjøre? (tar penselen) Se så. (setter seg) Og her har jeg et å se etter.
Hjalmar: Men ikke forderv øynene! Hører du det? Jeg vil ikke ha noe ansvar; Du må selv ta skylden på deg, ó det sier jeg deg.
Hedvig: (retusjerer). Ja, ja det skal jeg nok.
Hjalmar: Du er svært flink, Hedvig. Bare et par minutter, forstår du. (Han smyger seg gjennom kanten av forhenget inn på loftet. Hedvig sitter ved sitt arbeide. Hjalmar og Ekdal høres å disputere der inne.)

Fra 2. akt: Hjalmar og Gina

Gina: ó for husk på de kopiene som skal retusjeres; her har nu vært så mange bud efter dem.
Hjalmar: Se så; er det nu de kopiene igjen? De skal nok bli ferdige. Er det kanskje kommet nye bestillinger også?
Gina: Nei. I morgen har jeg ikke annet enn de to portrettene som du vet.
Hjalmar: Ikke noe annet? Nei, nei ó
Gina: Men hva skal jeg da gjøre? Jeg setter jo i avisene alt det jeg orker, synes jeg.
Hjalmar: Ja, avisene, avisene; du ser, hva det hjelper til: Og så har der vel ikke vært noen og sett på værelset heller?
Gina: Nei, ennu ikke.
Hjalmar: Det var jo å vente. Når man ikke er om seg, så ó.

VEDLEGG 16: UTDRAK AV SAMTALE MELLOM GREGERS OG ULIKE ROLLEFIGURER

Fra 1. akt: Gregers og Werle

- Gregers:** Hvorledes har man her kunne la den familie så ynkelig forkomme?
Werle: Du mener formodentlig Ekdals.
Gregers: Ja, jeg mener Ekdals. Løytnant Ekdal sto deg dog engang så nær.
Werle: Altfor nær. Det fikk jeg svi for i mange år. Det er ham jeg kan takke for at jeg fikk en slags klikk på mitt gode navn og rykte, jeg også.
Gregers: (sakte). Var han virkelig den eneste skyldige?
Werle: Hva mener du?
Gregers: Han og du var dog begge sammen om det store skogkjøpet ó
Werle: Men det var ham som sto for hele driften der oppe. Det var ham som drev all den ulovlige hugst på statens grunn. Jeg hadde ikke rede på hva løytnant Ekdal foretok seg.
Gregers: Løytnant Ekdal hadde nok ikke selv rede på hva han foretok seg.
Werle: Kan gjerne være. Men kjensgjerningen er nu den at han ble dømt og jeg frifunnet.
Gregers: Ja, jeg vet nok at der ingen beviser var.
Werle: Frifinnelse er frifinnelse.

Fra 2. akt: Gregers og Ekdal

- Gregers:** Kan De minnes det, løytnant Ekdal, når Hjalmar og jeg var oppe og besøkte Dem om sommeren og i juletiden?
Ekdal: Var De? Nei, nei, nei, det sanser jeg ikke. Men tør nok si jeg har vært en glup jeger, jeg. Bjørn har jeg også skutt.
Gregers: (ser deltagende på ham). Og nu jager De aldri mer.
Ekdal: Å, skal ikke si det, far. Jager nok en gang iblant. Ja, ikke på den måten, da. For skogen, ser De, ó skogen, skogen ó ! (drikker) Står skogen bra der oppe nu?
Gregers: Ikke så gild som i Deres tid. Den er hugget svært ut.
Ekdal: Hugget ut? (saktere og liksom redd) Det er farlig gjerning, det. Der er hevn i skogen.

Fra 2. akt: Gregers og Hjalmar

- Hjalmar:** Men si meg, tenker du altså å bli her i byen for det første?
Gregers: (tar sin overfrakk på) Ja, nu tenker jeg å bli her.
Hjalmar: Men ikke hjemme hos din far? Hva akter du da å ta deg til?
Gregers: Ja, visste jeg bare det, du ó Når en har det kors på seg å hete Gregers ó. óGregersö ó og så óWerleö bakefter; har du hørt noe så fælt, du?
Hjalmar: Å, det synes jeg slett ikke.
Gregers: Huff! Isch! Jeg kunne ha lyst til å spytte på den fyren som heter slikt noe!
Hjalmar: (ler) Ha-ha, hvis du nu ikke var Gregers Werle, hva ville du så være for noe?
Gregers: Kunne jeg velge, så ville jeg aller helst være hund.

Fra 3. akt: Gregers og Hedvig

- Gregers:** Si meg, ó når De sitter der inne og ser på bilder eller her og retusjerer, får De så ikke lyst til å komme ut og se på den riktige verden?
- Hedvig:** Nei, da! Jeg vil alltid bli her hjemme og hjelpe far og mor.
- Gregers:** Med å gjøre fotografier i stand?
- Hedvig:** Nei, ikke med det alene. Aller helst ville jeg lære å gravere slike bilder, som de i de bøkene.
- Gregers:** Hm; hva sier Deres far til det?
- Hedvig:** Jeg tror ikke far liker det. Tenk han vil heller at jeg skal lære kurvpletning og stråfletning! Men det synes jeg da ikke kan være noe.
- Gregers:** Å nei, det synes ikke jeg heller.
- Hedvig:** Men far har jo rett i det, at hadde jeg lært å flette kurve, så kunne jeg nu ha gjort den nye kurven til vildanden.
- Gregers:** Det kunne De, ja; og De var jo også nærmest til det.
- Hedvig:** Ja; for det er min vildand.

Fra 3. akt: Gregers og Relling

- Relling:** Nå, og De holder altså ut der oppe på fæle svarte verket ennu?
- Gregers:** Jeg har holdt ut inntil nu.
- Relling:** Og fikk De så innkassert den fordringen De gikk omkring med?
- Gregers:** Fordringer? (forstår ham) Nå så.
- Relling:** Han gikk omkring i husmannshyttene og presenterte noe som han kalte øden ideale fordringö (sier dette til Hjalmar).
- Gregers:** Jeg var ung den gang.
- Relling:** De har rett i det; De var svært ung. Og den ideale fordringen ó den fikk De da aldri honorert så lenge jeg var der oppe.
- Gregers:** Ikke siden heller.
- Relling:** Nå, så er De vel blitt så klok å slå litt av på beløpet da, kan jeg tenke.
- Gregers:** Aldri når jeg står foran et ekte, virkelig menneske.

VEDLEGG 17: UTDRAK SOM OMTALER VILDANDEN KONKRET

Fra 2. akt

- Ekdal:** Det er Håkon Werle vi kan takke for henne likegodt, Gina. (til Gregers) Han var ute i båt, skjønner De; og så skjøt han på henne. Men han ser nu så kleint, far Deres. Hm; så ble hun bare skamskutt.
- Hjalmar:** Hun fikk seg et par hagl i kroppen.
- Hedvig:** Hun fikk det under vingen, og så kunne hun ikke flyve.
- Gregers:** Så dukket hun til bunns?
- Ekdal:** (søvnig, med tykt mæle) Kan vite det. Gjør alltid så vildendene. Stikker til bunns ó så dypt de kan vinne, far; ó biter seg fast i tang og tare ó og i alt det fandenskap som der nede fins. Og så kommer de aldri opp igjen.
- Gregers:** Men, løytnant Ekdal, Deres villand kom opp igjen.
- Ekdal:** Han hadde slik en glup hund, Deres far. ó Og den hunden ó den dukket efter og hentet anden opp igjen.

Fra 3. akt

- Gregers:** Og vildanden er vel det aller fornemste der inne?
- Hedvig:** Ja, det er hun da; for det er jo en riktig, vild fugl. Og så er det forunderlige ved henne. Der er ingen, som kjenner henne; og ingen, som vet, hvor hun er fra heller.
- Gregers:** Og så har hun vært på havsens bunn.
-
- Hedvig:** (henne ved Gregers) Nu kan De se vildanden.
- Gregers:** Hun henger litt med den ene vingen, synes jeg.
- Hjalmar:** Nå, det er da ikke så underlig; hun har jo vært skamskutt.
- Gregers:** Og så sleper hun litt på foten. Eller er det ikke så?
- Hjalmar:** Kanskje en bitte liten smule.
- Hedvig:** Ja, for det var den foten som hunden bet henne i.
- Hjalmar:** Men hun har slett ingen lyte og men for resten; og det er virkelig merkverdig for en som har fått en ladning hagl i kroppen, og som har vært mellom hundetenner
- Gregers:** (med et øyekast til Hedvig) ó og som har vært på havsens bunn.

VEDLEGG 18: UTDRAK SOM OMTALER VILDANDEN SYMBOLSK

Fra 1. akt

Werle: Da Ekdal kom på frifot igjen, var han en nedbrutt mann, rent uhjelpelig. Der gis mennesker her i verden, som dukker til bunns bare de får et par hagl i kroppen, og så kommer de aldri opp igjen mer. Du kan tro meg på mitt ord, Gregers; jeg har strakt meg så langt som jeg kunne. Jeg har skaffet Ekdal arkskrift fra kontoret, og jeg betaler ham langt, langt mer for det enn hans arbeide er verd ó

Fra 2. akt

Gregers: Kunne jeg velge, så ville jeg helst være en hund.
Gina: En hund!
Hedvig: (uvilkårlig) Å nei da!
Gregers: Ja, en riktig flink hund; en slik en, som går til bunns etter vildender når de dukker under og biter seg fast i tang og tare nede i mudderet.
Hjalmar: Nei, vet du hva, Gregers, ó dette her skjønner jeg ikke et ord av.

Fra 3. akt

Gregers: Jeg tror du har noe av vildanden i deg kjære Hjalmar.
Hjalmar: Av vildanden? Hvorledes det, mener du?
Gregers: Du har dukket under og bitt deg fast i bunngresset.
Hjalmar: Sikter du til det nesten dødbringende skudd som har rammet far i vingen ó og derved meg også?
Gregers: Nei, jeg vil ikke si at du er skamskutt; men du har fått en slags snikende sott i kroppen, og nu er du ved å gå til bunns i en forgiftet sump.
Hjalmar: Nei, vet du hva, Gregers.

Fra 5. akt

Relling: (til Hedvig, som kommer fra dagligstuen) Nå, lille vildand-mor, nu går jeg ned og ser om fatter ennu ligger og funderer på den merkelige oppfinnelsen.

VEDLEGG 19: UTDRAK SOM BESKRIVER FAMILIEN EKDAL

Fra 2. akt: Første bildet

Hedvig: (innsmigrende) Hvor morsomt det er å se deg i kjole. Du tar deg godt ut i kjole, far!
Hjalmar: Ja, synes du ikke det? Og denne her sitter virkelig meget upåklagelig. Nesten som om den er sydd til meg; ó litt trang i armhullene kanskje -; hjelp meg, Hedvig. (trekker kjolen av) Jeg tar heller jakken på. Hvor er jakken? Hvor har du jakken, Gina!
Gina: Her. (bringer jakken og hjelper ham)

VEDLEGG 20: UTDRAK SOM BESKRIVER FAMILIEN EKDAL

Fra 4. akt: Andre bildet

- Hjalmar:** Kom ikke nær meg, Hedvig! Gå bort: Jeg tåler ikke å se deg. Å, de øynene ó !
(vil imot døren)
- Hedvig:** (henger seg fast i ham og skriker høyt) Nei! Nei! Gå ikke ifra meg!
- Gina:** (roper) Se på barnet, Hjalmar! Se på barnet!

VEDLEGG 21: UTDRAK SOM OMHANDLER LIVSLØGNEN

Fra 5. akt

- Gregers:** Så! Er Hjalmar Ekdal også syk?
- Relling:** Folk er syke omtrent alle i hop, dessverre.
- Gregers:** Og hva kur bruker De så for Hjalmar?
- Relling:** Min sedvanlige. Jeg sørger for å holde livsløgningen oppe i ham.
- Gregers:** Livs-løgningen? Jeg hørte ikke riktig ó?
- Relling:** Jo, jeg sa livsløgningen. For livsløgningen er det stimulerende prinsipp, ser De.
- Gregers:** Må jeg spørre hva det er for en livsløgn Hjalmar er befengt med?
- Relling:** Nei, takk; jeg forråder ikke yrkeshemmeligheter til kvaksalvere. De var i stand til å forkludre ham ennå mer for meg. Men metoden er probat. Jeg har anvendt den på Molvik også. Ham har jeg gjort ødemoniskø. Det er nå den fontanellen jeg måtte sette ham i nakken.
- Gregers:** Er han da ikke demonisk?
- Relling:** Hva fanøvil det si å være demonisk? Det er jo bare noe sludder som jeg fant på for å berge livet i ham. Hadde jeg ikke det gjort, så var det stakkars skikkelige svinet bukket under i selvforakt og fortvilelse for mange herrens år siden. Og så gamle løytnanten da! Men han har nå riktignok funnet på kuren selv.
-
- Relling:** Det torde bli verst for ham. Tar De livsløgningen fra et gjennomsnittsmenneske, så tar De lykken fra ham med det samme.
-
- Hjalmar:** Det var denne utsvevende Relling som fikk meg til det.
- Gregers:** Relling?
- Hjalmar:** Ja, det var han som først gjorde meg oppmerksom på mitt anlegg for en eller annen merkelig oppfinnelse i fotografien.
- Gregers:** Aha, ó det var Relling!
- Hjalmar:** Og jeg har vært så lykkelig over den sak. Ikke så meget for oppfinnelsen i og for seg; men fordi Hedvig trodde på den, ó trodde på den med barnets hele styrke ó
-
- Hjalmar:** (driver urolig omkring) Hva vil du jeg skal gjøre? ó Jeg er ikke skikket til å være ulykkelig, Gregers. Jeg må ha det trygt og fredelig omkring meg.

VEDLEGG 22: Et forslag til slutt av instruktør Jan Håkanson

Fra 5. akt

- Gina:** (brister i gråt) Mitt barn, mitt barn!
- Gregers:** (hest) Havsens bunn ó .
- Molvik:** Barnet er ikke dødt, det sover.
- Relling:** (ut) Sludder!
- Hjalmar:** (ut) Ja, ja, hun må leve! Å, Gud velsigne deg, Relling, ó bare et øyeblikk, ó bare så lenge til jeg kan få sagt henne hvor usigelig jeg holdt av henne hele tiden!
- Relling:** Hjertet er truffet. Hun døde på stedet.
- Molvik:** (strekker armene ut og mumler): Lovet være herren, til jord skal du bli;
- Relling:** (hvisker) Hold kjeft, menneske.
- Relling:** (til Gregers) Aldri skal noen binde meg på nesen at dette her var et vådeskudd. Hun må ha trykket pistolen like mot brystet og fyrt av.
- Gregers:** (som har stått skrekkslagen, i krampeaktig rykninger) Ingen kan si hvorledes det forferdelige gikk til.
- Ekdal:** Skogen hevner.
- Relling:** Å fanøtro det.